

Niilo Mäki INSTITUUTTI

**OPH: Keinoja lukemisen ja kirjoittamisen taitojen
tukemiseen**

**Yhteenveto toimivista keinoista lukemisen ja kirjoittamisen taitojen
tukemiseen**

Paula Salmi

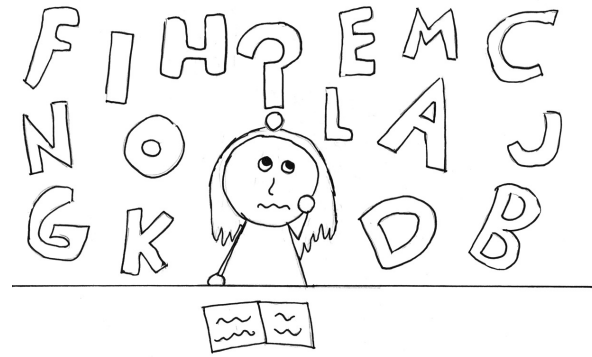
Ritva Ketonen

Niilo Mäki
INSTITUUTTI

Sisältö

- Lukemaan oppimisen tukeminen
- Harjoittelun sisältö ja ohjaajan ominaisuudet
- Oikeinkirjoituksen tukeminen
- Lukusujuvuuden harjoittelu
- Lukemisen tarkkuuden tukeminen
- Luetun ymmärtämisen harjoittelu
- Ymmärtämisstrategioiden harjoittelu
- Nimeämistaitojen tukeminen
- Nimeäminen: Merkitystä vahvistavia harjoituksia
- Tuottavan kirjoittamisen tukeminen
- Koulutukseen osallistujien vinkit

Lukemaan oppimisen tukeminen

- **Lukemaan opettamisen menetelmät:**
 - ✓ KÄTS – kirjain-ääne-tavu-sana
 - ✓ Analyttiset: Suuremmista kokonaisuuksista pienempiin: sanoista tavuiksi
 - ✓ Yhdistelmät: Valitaan molemmilta alueilta tehtäviä
- **Tehokas lukivalmiuksien tukeminen:**
 - ✓ Tuki mielellään ennen 8. ikävuotta (tehokkainta)
 - ✓ Parhaita tuloksia pitkällä harjaannuttamisohjelmilla
 - ✓ Lyhyempi täsmäharjoittelu voi myös olla tehokasta
 - ✓ Kirjoittamisen harjoittelua on oltava riittävän pitkään – jopa koko kouluajan
 - ✓ Ennemmin vähän ja usein kuin harvoin ja paljon
 - ✓ Katsaus harjoittelun sisältöön: Huolellinen suunnittelu!
 - ✓ Lapselle on luettava mahdollisimman paljon

Harjoittelun sisältö ja ohjaajan ominaisuudet

- **Harjoittelun sisältö:**

- ✓ Tarkka alkuarviointi
- ✓ Kirjain-äännevastavuuden harjoittelua
- ✓ Äänteiden erottelua ja yhdistämistä
- ✓ Oppilaan on tiedettävä, mitä harjoitellaan ja miksi!
- ✓ Vahvuudet ja kannustaminen
- ✓ Perhe mukaan

- **Ohjaajan ominaisuudet:**

- ✓ Ohjaajan tulee tietää, miten lukemisen taidot kehittyvät → sopivan tasoiset tehtävät
- ✓ Ohjaaja osaa käyttää arviointivälineitä
- ✓ Ohjaaja pitää yllä motivaatiota

Oikeinkirjoituksen tukeminen

- **Fonologisen tietoisuuden tukeminen:**
 - ✓ Systemaattiset fonologiset harjoitukset ja itsekorjaavien strategioiden käyttö tukevat tehokkaimmin oikeinkirjoituksen kehittymistä.
- **Keskeiset asiat fonologisen tietoisuuden tukemisessa:**
 - ✓ Synteesi → tavujen ja äänteiden yhdistäminen sanaksi → lukeminen
 - ✓ Segmentaatio → mitä tavuja ja äänteitä sanassa on → kirjoittaminen
 - ✓ Tärkeää on tarkka tavuttaminen!
- **Oikeinkirjoituksen tukeminen:**
 - ✓ Aluksi on hyvä katsoa kirjain-äännevastaavuus.
 - ✓ Alkuvaiheessa konkreettinen materiaali havainnollistaminen tueksi (tavujen määrä ja kirjoittamisen suunta)
 - ✓ Harjoitellaan yhtä osataittoa kerrallaan, esim. käsiala, oikeinkirjoitus ja tuottava kirjoittaminen omiksi tehtävikseen.
- **Harjoittelun periaatteita:**
 - ✓ Motivoivaa
 - ✓ Vähän, usein ja riittävästi, esim. 10 min. päivässä
 - ✓ Ideana on, että tarkka tavutus on automaattista ja toimii oikeinkirjoituksen taustalla.
 - ✓ Käsien kirjoittaminen edistää kirjainten tunnistamista, lukemaan oppimista ja sanojen kirjoittamista!

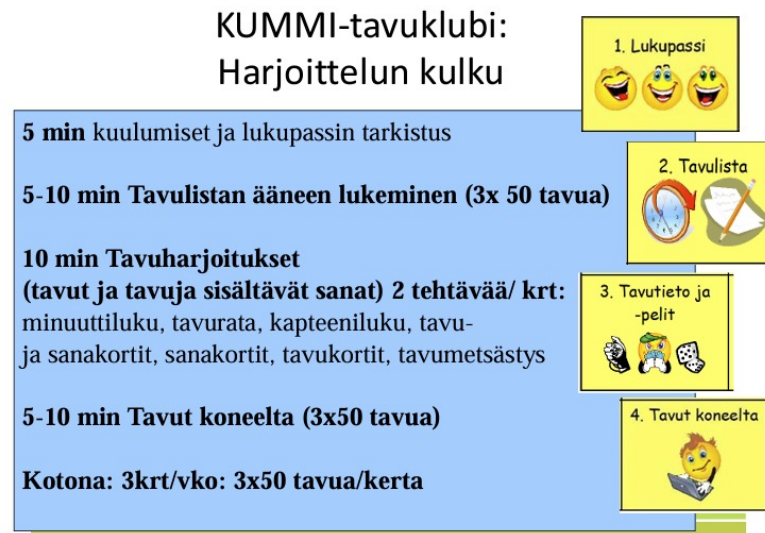
Lukusujuvuuden harjoittelu

- ✓ Itsenäinen harjoittelu: Seuranta, kannustaminen ja kirjojen valinta tärkeää.
- ✓ Luettavan materiaalin monipuolisuus: Erilaiset tekstit mahdollisimman laaja-alaisesti.
- ✓ **Vuoroluku:** Ohjaaja ja oppilas lukevat tekstiä vuorotellen.
- ✓ **Simultaaniluku:** Samaa tekstiä luetaan yhtä aikaa ääneen.
- ✓ **Esiluku:** Luetaan tai kuunnellaan teksti ennen harjoitusta.
- ✓ **Minuuttiluku:** Tavuja tai tekstiä luetaan toistuvasti minuutin tai useamman minuutin ajan, edistymistä seurataan.
- ✓ Tekstin lukemista voi sujuvoittaa poimimalla tekstistä vaikeat sanat erikseen harjoiteltavaksi sanalistaksi.
- ✓ **Tavuharjoittelu:** Tavulistat, minuuttiluku, tavurata, kapteeniluku, tavu-bingo, tavu-muistipeli, läpsy, tavuperheet.
- ✓ Kummi 10 –oppaassa olevat KUMMI-tavut ja sanat
- ✓ 2000 tavua osoitteessa www.nmi.fi/lukemissujuvuus
- ✓ Tietokoneharjoittelu: Ekapeli sujuvuus (maksuton) www.lukimat.fi

Lukusujuvuuden harjoittelu

- **Ryhmäharjoittelu:**
 - ✓ Lukudiplomi: Yleisessä tuessa esimerkki oppilaan itsenäisestä lukuharjoittelusta. Tukea tarvitsevalle lukijalle yksilöllinen, motivoiva.
 - ✓ Ohjaaja apuna yleisessä lukuharjoittelussa: Ohjaajan ei tarvitse välttämättä olla opetuksen ammattilainen! Vanhemmat, vapaaehtoiset, sisaruksille lukeminen jne.
 - ✓ KUMMI-tavuklubi

Lukemisen tarkkuuden tukeminen

- Sanalista, joissa toisiaan muistuttavia sanoja (mato, matto, Matti), lue tarkkaan.
- Sanalistat, joissa oikein ja väärin kirjoitettuja sanoja (lukemaan, lukeman, lukkeman), etsi oikea sana ja tavuta se.
- Tavujen tarkka lukeminen, tavulistat, korjaa virheet.
- Diftongiparit samassa listassa (kieli-keila), väritä ensimmäiset kirjaimet.
- Keston lukemisharjoitus. Lue parit tarkkaan: elä-elää, hatara-hattara.

Luetun ymmärtämisen harjoittelu

- **Tuen suunnittelu:**
 - ✓ Kohdenna tuki osataitoihin, joissa on vaikeuksia.
 - ✓ Lukemisen prosessin parantaminen: Harjoittele lukemisen aikana kysymysten esittämistä.
 - ✓ Sanavaraston laajentaminen.
 - ✓ Mielekkyys ja motivaatio harjoittelussa.
- Vieraiden sanojen ja käsitteiden harjoittelu.
- Monimerkityksisyyden harjoittelu: vitsit ja sanat
- Nimeämisharjoitukset
- Selkokielen teksti harjoittelussa

Ymmärtämisstrategioiden harjoittelu

- 1) ennakointi: tutustu taustatietoon aiheesta, käy läpi otsikot, kuvat, kuvatekstit ja tiivistelmät
- 2) selventäminen – käy läpi luettavasta tekstistä vieraat sanat ja sanonnat sekä niiden merkitykset, etsi hauskoja sanoja
- 3) kysymysten tekeminen: tee kysymyksiä jokaisesta kappaleesta
- 4) tiivistäminen: alleviivaa olennaiset lauseet kappaleesta; kerro omin sanoin luettu, käsitekartat, tee yhteenveto ja vedä johtopäätöksiä

(Kummi 1, Aro, 2002)

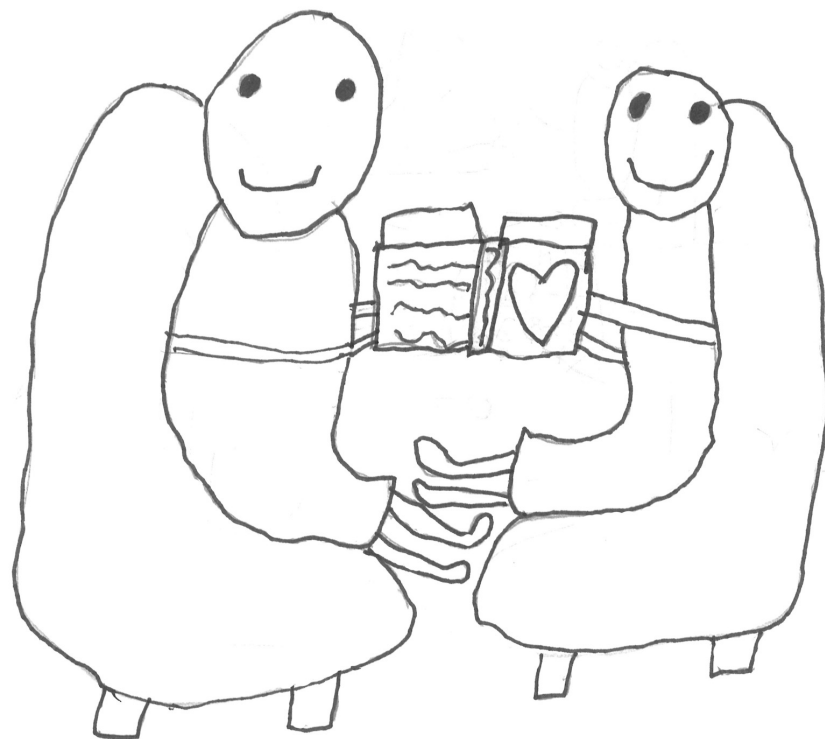
Nimeämistaitojen tukeminen

- **Kielellisten ilmausten, sanaston ja nimeämisen tukeminen arjessa:**
 - ✓ Keskustele lapsen kanssa arkipäivän askareista.
 - ✓ Keskustele samalla, kun pelaatte ja leikitte.
 - ✓ Nimeä ja kielellistä arkipäivän asioita ja tapahtumia, tunteita, esineitä.
 - ✓ Käytä tarkkoja ilmaisuja.
 - ✓ Lue lapselle ja keskustele luetusta.

Nimeäminen: Merkitystä vahvistavia harjoituksia

- **Merkitystä vahvistavat harjoitukset nimeämisen ja sanaston tukena:**
- ✓ **Erilaiset luokitteluharjoitukset:**
Ylä-alakäsitteet, mikä ei kuulu joukkoon. Lotto- muisti-, bingo- ja noppapelit (nopean nimeämisen harjoitukset, käsite-yläkäsitem).
Oppeli, Marjamäellä 3, Sanaleikki, Early Learning
- ✓ **Vastakohtat ja synonyymit:**
Mielikuvat nimeämisen apuna, mikä on isoa tai pientä. Käytä apuna vihjeitä. Kukuma, Marjamäellä, Sanaleikki, Vastakohtakortit (LDA), Nyt mää sanon (Tervaväylän koulu)

Merkitystä vahvistavia harjoituksia

- ✓ **Assosiaatioharjoitukset:** Yhteenkuuluvat esineet, käsiteverkot, keksi sanoja tietystä ryhmästä, tietyllä kirjaimella alkavia sanoja. Junior A-Ö, Kii-veli, Laiva on lastattu, Avista, Tieto-taito-temppu, Sanaleikki

© Paula Salmi, Niilo Mäki Instituutti

Merkitystä vahvistavia harjoituksia

- ✓ **Nopean nimeämisen harjoitukset:** Yksittäisten tai sarjallisesti esitettyjen kuvien nopeusharjoitukset, toisiinsa äänneasultaan tai merkitykseltään liittyvät sanat (esim. huonekalut, ka-alkuiset sanat), käsite- ja kirjainharjoitukset (värit, muodot tai kirjaimet), nopeutta harjoittavat pelit. Yhdistä liikettä harjoituksiin!
- ✓ **Sanojen kuvailu ja määrittely:** Piilopussi, Alias, Piirrä ja arvaa, Arvaa kuvio, Koko perhe näyttelee.
- ✓ **Osa/kokonaisuus:** Osien ja kokonaisuuksien nimeäminen. Colorcards, Pictureka, palapelit.
- ✓ **Lauseen täydentämisharjoitukset:** ”Sano millä se alkaa” (Haukkaranta), Marjamäellä.

Autot ovat _____

Polkupyörällä voi

Tuottavan kirjoittamisen tukeminen

- Kirjoittamisen strategioiden mallinnus ja niiden harjoittelu. Yksi kerrallaan!
- Ideoiden kokoaminen miellekartoiksi ja sanalistoiksi.
- Konkreettien tavoitteiden asettaminen.
- Sanaston laajentaminen, virkerakenteiden harjoittelu, eri tekstityylien mallintaminen, tekstin editoiminen.
- Tukea tarkkaavuuden kohdentamiseen ja ylläpitoon sekä itsesäätelyyn.
- Kehuminen, kannustaminen ja setunto ja osaamisen tunne.
 - Popcorn: leikin kautta tuotetaan uusia ideoita ryhmässä, jatketaan toisen ideaa, ei kirjoiteta ylös
 - Mandala: ympyrä, jossa kaksi päähenkilön kaksi puolta (missä viihtyy/ei viihdy, mitä tekee/ei tee, millainen on/millainen ei ole)
 - Ajatuskartta: keskeisen sanan ympärille mielleyhtymiä ja linkejä niiden välillä
 - Pohdi vertauskuvien merkityksiä: Karvainen kuin köriläs, Kaunis kuin morsian
 - Täydennä lauseita
 - Kuvat ja kuvasarjat tuottamisen apuna
 - Tarinanopat: aihe tai uusia elementtejä (henkilöt, alut, ympäristö)
 - Vuorotuottaminen
 - Kerro itselle tuttu tarina

Toivon, että...koska...
Minä pidän..., sillä...
Minua harmittaa, että...
Kesällä aion..., koska

Koulutukseen osallistujien harjoitusvinkkejä

- ✓ Lukekaa satukirjoja, reseptejä, vitsejä, Lasten uutisia.
- ✓ Aikamatkalla-materiaali (NMI).
- ✓ Tavujen/sanojen kirjoittamista muistaen, eli hae kauempana lukeva tavu/sana ja palaa työpisteelle kirjoittamaan se.
- ✓ Kirjoitettavien kirjainten määrä havainnollistettiin esim. sanelutehtävissä lapselle palikoilla tavuittain tai kuvakorteilla, joita käänsin, kun tavu oli kirjoitettu oikein.
- ✓ Pommi-tavupeli <https://www.freeed.com/articles/3024/pommi-tavupeli>
- ✓ Keksi ja kirjoita onnenpyörästä saamallasi tavulla alkava sana.
<https://ryhmarenki.fi/tavupelit-ja-tavutehtavat/>
- ✓ <https://wordwall.net/fi> - luo omia oppimisasipelejä verkossa.
- ✓ Koko luokan diftongitunti: Aluksi kerrattiin aakkoset ja käytiin läpi vokaaleja ja konsonantteja. Luokan perällä olevista mallikirjaimista näki helposti värin perusteella, onko kirjain vokaali vai ei.

- ✓ Taululle Freeedistä löytynyt diftongijuliste [Kaksoiskonsonantit, pitkät vokaalit & diftongit tulostettavina julisteina – Freeed.com](#)
- ✓ Oppilaat kirjoittivat hassuja virkkeitä tarinanopilla. Tämän jälkeen he kirjoittivat virkkeitä taidekuvasta.
- ✓ Hyödynsin Tatu ja Patu- sekä Siiri-kirjasarjoja, jotta sanojen lukeminen olisi entistä mielekkäämpää.
- ✓ Rakennettiin sanoja pullonkorkkeihin kirjoitetuista tavuista.
- ✓ Harjoittelussa Ekapeli ja Molla ABC.
- ✓ Jokaisen uuden kirjaimen ja äänteen kohdalla otimme aluksi suujumpan, joka toistui melko samanlaisena joka aakkosen kohdalla.
- ✓ Oppilaista on kivaa, kun luetaan pareittain omaa pulpettikirjaa toinen toiselle vuorotellen.

Koulutukseen osallistujien vinkkejä motivointiin

- ✓ Yhteinen toimintatuokio harjoituksen päätteeksi, esim. peli.
- ✓ Pienryhmä: paljon keskustelua ja lyhyet työskentelytuokiot. Lopuksi peli.
- ✓ Minulla on kaksi laatikollista pikkuesineitä, joita lapsi sai usein palkintona tutkia. Niitä lajittelimme värien, koon, käyttötarkoituksen ym. mukaan.
- ✓ Timetimer (MouseTimer) tai tiimalasi oli apuna niinä päivinä, kun huomasin lapsen jaksamisen olevan koetuksella.
- ✓ Luimme aivan loppukeväästä pieniä kirjoja, jotta lapsi sai kokemuksen kokonaisen kirjan lukemisesta.
- ✓ Hyödynnä pelillisyyttä.

- ✓ Opettajan sataprosenttinen läsnäolo kahdenkeskisissä hetkissä.
- ✓ Käsilaharjoituksissa ”parhaat” kirjaimet ympäröitiin sydämellä. Oppilaat saivat myös itse ehdottaa huolellisimpia kirjaimia.
- ✓ Luokassa järjestettiin lukujuhlat, kun kaikki olivat oppineet lukemaan.
- ✓ Jakamalla tarroja ja leimoja hyvinkin runsaasti, esim. kirjoittamisen tunnilla jokaisesta kirjoitetusta sanasta sai leiman vihkoon. Extra-leiman sai kauniista käsialasta. Se sai selvästi käsialat paranemaan.
- ✓ Toivetunti on nimensä mukaisesti oppilaiden päättämää (ja open hyväksymää) tekemistä.

